

China en de VN

De honingpotten van Beijing

Terwijl de wereld worstelt met de coronapandemie en de tumultueuze nasleep van de Amerikaanse verkiezingen, bouwt Beijing rustig verder aan zijn macht in de Verenigde Naties. Met grote gevolgen, vooral voor de mensenrechten. Kan het Westen het tij nog keren? **Joan Veldkamp**

‘Geen enkel land of individu kan het historische tempo van de grote verjonging van de Chinese natie stoppen’, is de geveleugelde uitspraak van de Chinese president Xi Jinping. Hij is zelf 67 jaar en nog lang niet van plan om af te treden. Het woord ‘verjonging’ moet dan ook niet letterlijk worden genomen, het staat voor modernisering en ontwikkeling en voor de toename van de macht en invloed van China in de wereld. Stap voor stap, weloverwogen, langzaam maar zeker. Dit is de laatste jaren ook zichtbaar geworden in de Verenigde Naties, waarop China inmiddels een grote stempel drukt.

De meeste multilaterale instellingen zijn na de Tweede Wereldoorlog opgezet door de Verenigde Staten en hun bondgenoten. Toen China in 1971 permanent lid werd van de VN-Veiligheidsraad, naast Engeland, Frankrijk, Rusland en de Verenigde Staten, was het land in zichzelf gekeerd, straatarm en onderontwikkeld. Maar nu China een economische wereldmacht is en niemand meer om het land heen kan, wil president Xi dat weerspiegeld zien in de VN en in internationale normen en verdragen.

‘Dat is niet abnormaal voor een grote en belangrijke staat. Maar China is geen gewone speler’, zegt Janka Oertel, directeur Azië van de denktank European Council on Foreign Relations (ECFR). Ze promoveerde op China en de VN. ‘China gelooft in heel andere normen en waarden, zeker op het gebied van mensenrechten en het naleven van internationale verdragen, en heeft andere belangen dan het Westen. Dit heeft nu al gevolgen voor besluitvorming binnen de VN.’ Deze ontwikkelingen zouden ons zorgen moeten baren, vindt Oertel. ‘Ook omdat Beijing zo een internationale omgeving creëert die de legitimiteit van de Chinese Communistische Partij versterkt, zowel binnen als buiten China. Dat is een belangrijk doel.’

Daardoor kan het autoritaire China zich nog sterker profileren als een ‘superieur’ alternatief voor westerse democratieën. Niet vrijheid van meningsuiting en vrijheid van het individu zijn voor de Chinese Communistische Partij belangrijke mensenrechten, maar economische ontwikkeling en een einde aan armoede. De

soevereiniteit van een staat is heilig; geen enkel land noch de VN hebben het recht zich te bemoeien met Chinese binnenlandse aangelegenheden, waaronder ook Hongkong, Tibet en de ‘afvallige provincie Taiwan’ vallen. Bovendien heeft de staat het recht om zijn burgers vergaand te controleren en te censureren als dat in het belang is van de staatsveiligheid.

‘China wil de definitie van mensenrechten veranderen en van de VN een forum maken waarin staten overleg voeren, maar niet aansprakelijk kunnen worden gesteld voor mensenrechtenschendingen, laat staan dat ze aan een onderzoek kunnen worden onderworpen. Maar de VN zijn juist opgericht om dat mogelijk te maken’, zegt Sophie Richardson, China-specialist van Human Rights Watch in New York en schrijver

Xi’s ijverige ‘verkenners’ om de VN te doorgronden, werden ware specialisten in diplomatie

van het recente rapport ‘China’s invloed op het mondiale mensenrechtensysteem’. ‘Beijing vindt in deze ambitie belangrijke medestanders, zoals het autocratische Rusland.’

In september vierden de VN hun 75-jarige jubileum, vanwege de coronapandemie vooral via beeldschermen. In westerse landen werd een nogal ongemakkelijk feestje georganiseerd en klonk ook veel teleurstelling. Want in hoeverre is de organisatie nog het vlaggenschip van de vrije, democratische wereld en de hoeder van de universele rechten van de mens? Wat is er nog over van de vitaliteit van de VN? Dagblad *Trouw* vatte de sentimenten als volgt samen: ‘In plaats van een “wereldregering” is de organisatie verworpen tot een vergadercircuit waarin een paar grote jongens, die weinig ophebben met de idealen, de baas spelen.’

António Guterres, de Portugese secretaris-generaal van de VN, had zelf uiteraard lovende

woorden, maar sprak ook zijn bezorgdheid uit. Bijvoorbeeld over het ‘multilateralisme zonder tanden’. Hij krijgt de wereldleiders wel om de tafel, maar hij kan ze niet dwingen tot gezamenlijke oplossingen, zelfs niet als er sprake is van een ernstige crisis in een land of regio.

Nee, voor een flinke dosis peptalk moest je tijdens de viering van het 75-jarige VN-jubileum in China zijn. In Chinese kranten werd de loftrompet gestoken: dankzij de VN was het non-proliferatieverdrag gesloten (het niet verspreiden van kernwapens) en waren er grote successen geboekt in de bestrijding van armoede, de-escalatie van conflicten en het sluiten van verdragen voor de aanpak van klimaatverandering. En welke belangrijke lidstaat had aan al die positieve ontwikkelingen een grote bijdrage geleverd? China uiteraard.

Vooraf nadat Xi in 2013 werd geïnaugureerd als president werden kosten noch moeite gespaard om de werking van de VN te doorgronden en om ‘het spel te leren spelen’. Xi’s ijverige ‘verkenners’ werden ware specialisten in diplomatie en deden mee aan alle belangrijke commissievergaderingen, bijeenkomsten en stemrondes. Zij moesten er uiteindelijk voor zorgen dat ook Chinezen werden benoemd op de hoogste posten in belangrijke VN-commissies. ‘China begon steeds beter te begrijpen hoe multilaterale besluitvorming werkt en kon dat in zijn eigen voordeel aanwenden’, zegt Oertel. ‘Beijing vormde coalities en wist ook opeens tekstwijzigingen in resoluties aan te brengen.’

Op een congres van de Communistische Partij in 2017 verklaarde Xi openlijk dat er een nieuw tijdperk was aangebroken van ‘grootmachtdiplomatie met Chinese kenmerken’.

Geld was geen probleem, net zomin als het leveren van mankracht. Inmiddels heeft China bijna de grootste VN-delegatie met meer dan elfhonderd man. Na de VS is Beijing de tweede grootste donateur; het land neemt twaalf procent van het VN-budget op zich. De VS betalen 22 procent, maar hebben inmiddels ook een schuld van meer dan een miljard dollar aan de VN. Wat betreft de vredesmissies neemt China vijftien procent van het totale budget voor zijn rekening. En er zijn inmiddels meer dan 2500 Chinese ‘peacekeepers’ gestationeerd bij verschillende missies. Daar kunnen de andere landen uit de Veiligheidsraad niet aan tippen.

De Amerikaanse president Donald Trump hekelde de bureaucratie en de te hoge kosten van de VN en hij vond de organisatie partijdig, vooral in het nadeel van Israël. Uit protest verliet Amerika achtereenvolgens de VN-organisatie voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur en de Mensenrechtenraad. In diezelfde periode nam de invloed van China alleen maar toe. Critici noemden de maatregelen van Trump dan ook een onbedoeld cadeau voor Beijing. Van de vijftien gespecialiseerde VN-organisaties worden er inmiddels vier geleid door Chinezen: de Voedsel- en Landbouworganisatie (FAO), de Organisatie voor Internationale Burgerluchtvaart (ICAO), de